

Uitreiking Heimans- en Thijsse-prijs

Op 8 december van het vorig jaar vond in Amsterdam de uitreiking van de Heimans- en Thijsse-prijs 1979 plaats. Deze prijs wordt toegekend aan personen die zich naar het oordeel van het bestuur van de Stichting Heimans- en Thijsse-Fonds verdienstelijk hebben gemaakt op het gebied van de veldbiologie, de natuurbescherming en de natuurbeschermingseducatie, met andere woorden: in de voetsporen treden van E. Heimans en dr. Jac. P. Thijsse.

In 1979 werd de prijs toegekend aan de cineast B. Haanstra en aan H. W. J. Schimmel.

In zijn openingsrede, die wij hieronder laten volgen, herdacht de voorzitter van de Stichting, prof. dr. V. Westhoff, de op 30 december 1978 overleden zoon van E. Heimans, prof. Jacob Heimans. (red.)

Het Bestuur van de Stichting Heimans- en Thijsse-fonds is ten zeerste verheugd, dat u in zo groten getale in deze historische zaal bijeen hebt willen komen om samen twee landgenoten te huldigen wegens de grote verdiensten, die zij zich in de geest van Heimans en Thijsse hebben verworven. Gaarne heet ik u allen van harte welkom.

Hoewel wij hier voor een feestelijke gelegenheid bijeen zijn, zijn wij ons ervan bewust dat ons sinds onze vorige bijeenkomst iemand ontvallen is, die in zijn persoon de laatste historische band met Heimans en Thijsse belichaamde: professor Jacob Heimans, die op 29 mei jongstleden negentig jaar geworden zou zijn. Staat u mij toe, hem met enkele woorden te herdenken.

De zoon van Eli Heimans, die al op jeugdige leeftijd het veld in trok, viel als jongen reeds op als een scherp waarnemer met een goed geheugen en een helder verstand, die zich reeds vroeg een grote kennis van flora, fauna en geologie wist eigen te maken. Al op

twalfjarige leeftijd schreef hij zijn eerste bijdrage voor 'De Levende Natuur.' Zijn studie in de biologie te Amsterdam sloot hij in 1914 af met het doctoraal examen dat hij *cum laude* behaalde.

Behalve zijn leermeesters Hugo de Vries, Eugène Dubois en Max Weber had in het bijzonder mevrouw Weber-van Bosse invloed op zijn vorming: zij bracht hem de belangstelling bij voor de hydrobiologie, in het bijzonder voor de Desmidiaceae, waarop hij in 1935 promoveerde. Het Amsterdamse laboratorium voor systematische plantkunde en genetica, waar hij reeds in 1911 tot assistent benoemd werd, is hij in verschillende functies steeds trouw gebleven, sinds 1946 als hoogleraar. Op 16 februari 1948, de honderdste geboortedag van Hugo de Vries, kreeg dit instituut op voorstel van Heimans de naam Hugo de Vries-laboratorium. Daarnaast was hij, sinds 1917, leraar aan het Amsterdams Lyceum. Zijn zorgvuldige, grondig voorbereide, heldere colleges waren even vermaard als de boeiende excursies die hij voor tal van studenten geleid heeft. Vele initiatieven zijn aan hem te danken. Hij was een van de oprichters van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie, waarvoor hij het insigne ontwierp, dat het wiertje *Micrasterias truncata* uitbeeldt.

Na de dood van zijn vader zette hij levenslang de redactie voort van de 'Geïllustreerde Flora' en van 'De Levende Natuur.' Ook was hij een der initiatiefnemers van de Flora Neerlandica en van de Commissie voor de Biosociologie en het Veenonderzoek van de Koninklijke Nederlandse Botanische Vereniging, de bakermat van het vegetatie-onderzoek in Nederland.

Maar ook de natuurbescherming heeft veel aan Heimans te danken. Hij was degene die het initiatief heeft genomen tot de oprichting van de Contact-Commissie voor Natuur- en

Landschapsbescherming. Tal van artikelen, vooral in 'De Levende Natuur' en in 'Natuur en Landschap,' getuigen van zijn inzet voor het natuurbehoud, evenals zijn jarenlang bestuurslidmaatschap van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten en andere organisaties.

Zijn oorlogservaringen in Westerbork, Barneveld en Theresienstadt hebben Heimans niet gebroken; met grote geestkracht heeft hij na de oorlog een nieuw leven opgebouwd. De regering erkende zijn verdiensten door zijn benoeming tot ridder in de orde van de Nederlandse Leeuw.

Een groot Nederlander, een groot geleerde, een voortreffelijk docent, een zeer bijzonder mens is van ons heengegaan.

Ik verzoek u, te zijner nagedachtenis enkele ogenblikken stilte in acht te nemen.

De Stichting Heimans- en Thijssse-Fonds is in 1979 ontstaan door fusie van de Heimans-Stichting, opgericht in 1916, en de Stichting Dr. Jac. P. Thijssse-Fonds, opgericht in 1960: twee stichtingen, die hetzelfde doel nastreefden en dan ook reeds vele jaren nauw samenwerkten. Het oorspronkelijke doel van deze stichtingen, namelijk te komen tot de oprichting van een natuurhistorisch museum in Amsterdam, is thans als achterhaald te beschouwen. In 1957 is de Heimans-Stichting voor de eerste maal overgegaan tot de toekenning van vijf Heimans- en Thijssse-prijzen, een toekenning die sedertdien, al spoedig in samenwerking met het Thijssse-Fonds, met tussenpozen van één tot vijf jaar herhaald is. Het is thans, 22 jaar later, de tiende maal dat deze prijzen worden toegekend, en wel ditmaal aan de heren Bert Haanstra te Laren en Hein Schimmel te Velp, die wij straks hopen te huldigen. Zij zullen de 26ste resp. 27ste prijsdragers zijn. Als neventaak verstrekt onze stichting in bescheiden mate subsidies aan bij voorkeur jonge onderzoekers die werkzaam zijn in de geest van Heimans en Thijssse.

De bestemming van de Heimans- en Thijssse-prijzen is destijds aldus geformuleerd: voor

personen, die — anders dan uit hoofde van hun ambtelijke functie — hebben bijgedragen tot voortzetting van het levenswerk van Heimans en Thijssse, en wel: de bevordering van natuurstudie en natuurbescherming door het stimuleren van de algemene belangstelling voor plantengroei en dierenleven en de bodemgesteldheid van Nederland.

Van de aanvang af is het de bedoeling geweest, dat voor de prijs alleen amateurs in aanmerking komen, d.w.z. personen die geen academische studie hetzij in de biologie, hetzij in de aardwetenschappen of de landbouwwetenschappen voltooid hebben. Aan deze voorwaarde is, met één uitzondering in 1965, steeds de hand gehouden. Daarentegen zijn wij geleidelijk gaan afwijken van de bepaling, dat de verdiensten van de laureaten buiten hun ambtelijke loopbaan dienden te liggen. In de afgelopen decennia heeft zich immers een op zichzelf verheugende ontwikkeling voorgedaan, waarbij steeds meer natuurvrienden de gelegenheid kregen, ook in hun werkkring bij de overheid of bij daarmee vergelijkbare instanties de geest van Heimans en Thijssse op anderen over te brengen. Draggers van de Heimans- en Thijssse-prijs kunnen echter alleen dezulken zijn, die zich in dit opzicht in veel ruimere mate verdienstelijk hebben gemaakt dan zij krachtens hun ambtelijke loopbaan geacht werden te doen. Onze laureaten Kortenoever, Landwehr, wijlen Van der Voo en thans Hein Schimmel zijn daarvan de voorbeelden.

Slechts één, door onszelf niet gewilde beperking betreuren wij: tot op heden zijn uitsluitend *mannen* voor de Heimans- en Thijssse-prijs in aanmerking gekomen. Maar wij hopen oprecht, dat de emancipatie ook in onze kring zal voortschrijden, en dat wij eens een vrouwelijke nazaat van Heimans en Thijssse zullen kunnen huldigen.

Wanneer wij nu spreken over voortzetting van het levenswerk van Heimans en Thijssse, in de geest waarin zij dit tot stand brachten, ligt het in de rede, op dit levenswerk nog wat nader in te gaan.

Het is nu 85 jaar geleden, dat Heimans en

Thijssse hun samenwerking in daden omzetten door het boekje 'Van vlinders, vogels en bloemen' te laten verschijnen, het eerste van de befaamde reeks, die de Nederlanders belangstelling en waardering voor, en kennis van planten en dieren bijbracht. Dat eerste boekje was zoals de schrijvers het zelf noemden een sprong in het duister, en het was, en is, even verwonderlijk als bemoedigend, dat deze boekjes, het daaruit al spoedig voortgekomen tijdschrift 'De Levende Natuur' en alle verdere activiteiten van onze pioniers Heimans en Thijssse, in het zo korte tijdsbestek van tien jaar zulke verstrekkende gevolgen hadden, tot en met de oprichting van de Nederlandse Natuurhistorische Vereniging en daar weer uit voortgekomen Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland.

Het is nuttig om daar even bij stil te staan nu we allerwege geconfronteerd worden met de bewering dat we in een bij uitstek dynamische tijd leven en dat alle normen en waarden in een nooit gekend tempo veranderen. Ik zal de dynamiek van deze tijd zeker niet ontkennen; maar de snelheid waarmee het Nederlandse volk in de laatste jaren 'milieubewust' is geworden, zoals dat heet, is zeker niet groter of verwonderlijker dan de snelheid waarmee de Nederlanders zich driekwart eeuw geleden bewust werden van de rijkdommen die natuur en landschap in hun dagelijkse omgeving te bieden hadden.

En dan te bedenken, dat er in die tijd geen radio en geen televisie waren, geen stortvloed van gekleurde plaatwerken, nog geen natuurhistorisch verenigingsleven, geen natuurbescherming en geen I.V.N., en dat het publiek toen nauwelijks op reis ging. Daar staan echter twee uiterst belangrijke opzichten tegenover, waarin de toenmalige generatie boven

ons bevoorrecht was: zij had Heimans en Thijssse, èn: zij had nog natuur. Zij had surrogaten als televisie en plaatwerken niet nodig: ze had de werkelijkheid, die onze generatie na driekwart eeuw van vooruitgangsilusionisme, cultuurtechnische vernietiging, industrialisatie en verkeersrazerij zo goed als geheel verloren heeft.

De omgang met planten en dieren die Heimans en Thijssse hun medemensen leerden berustte op kennis; iets wat tegenwoordig wel eens wat gemakkelijk veronachtzaamd wordt, in een tijd waarin het kennis-element bij het onderwijs steeds lager genoteerd lijkt te staan en waarin steeds meer mensen er een afkeer van lijken te krijgen, zich ergens voor in te spannen. Dat was echter geen kennis uit de tweede hand, geen schoolboekjeswijsheid of grasduinlectuur, het was rechtstreekse kennis door eigen onderzoek en eigen ervaring. Zo werkten Heimans en Thijssse niet alleen zelf, maar zo droegen zij het ook steeds aan anderen over. Deze kennis door zelfwerkzaamheid bracht die verbondenheid en vertrouwdheid met onze medeschepselen met zich, waarvoor 'belangstelling' een veel te zwak woord is. Dit overdragen van innerlijke betrokkenheid met de levende wezens om ons heen in al hun verscheidenheid, in woord en geschrift, in een even eenvoudige als beeldende en oorspronkelijke taal, dat was het geheim van Heimans en Thijssse. En als wij nu enkelen onder hun nazaten huldigen door de toekenning van een Heimans- en Thijssse-prijs, dan is dat omdat zij deze vertrouwdheid in de omgang met planten en dieren met een soortgelijke bewogenheid en geestdrift als Heimans en Thijssse op anderen hebben weten over te brengen, de een door het filmbeeld, de ander in woord en geschrift.